

«МЕНТАЛЬНА ЗБРОЯ» ЯК ЗАГРОЗА СВІДОМОСТІ КАДРІВ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ТА УПРАВЛІННЯ УКРАЇНИ

Семенюк Олександр Георгійович

*доктор юридичних наук,
перший заступник керівника*

*Міжвідомчого науково-дослідного центру
з проблем боротьби з організованою злочинністю
при Раді національної безпеки і оборони України
м. Київ, Україна*

Веденєєв Дмитро Валерійович

*доктор історичних наук, професор,
провідний науковий співробітник*

*Міжвідомчого науково-дослідного центру
з проблем боротьби з організованою злочинністю
при Раді національної безпеки і оборони України
м. Київ, Україна*

В умовах зростання небезпечної турбулентності й загроз міжнародному миру, поширення явища «гібридної війни», заслуговує на увагу дослідження нових різновидів інформаційного протиборства у когнітивній та соціоментальній сферах – так званих «ментальних» війн (і близьких до них, концептуально пов'язаних між собою «когнітивних» та «поведінкових» війн), оснований на застосуванні противником системи засобів впливу, спрямованих на ураження суспільної свідомості (ментальності, ідентичності, історичних традицій, цінностей тощо).

Особливої ваги інформаційно-психологічні технології набули в стратегії та арсеналі сучасних неконвенційних («гібридних») війн¹. За доречними висловом професора Центру Маршалла Уітера Джеймса, гібридна війна асиметрична за самою природою, і «розвиток інформаційних технологій дозволяє державам і недержавним суб'єктам направляти свої дії проти політичних керівників і громадськості через глобалізовані мережеві ЗМІ та інтернет», що надає можливість включати у структуру військових дій правові, культурні, соціальні, моральні, психологічні аспекти у тих випадках².

¹ Див. зокрема: *Інформаційні виклики гібридної війни: контент, канали, механізми протидії*: аналіт. доп. (2016). К.: НІСД; Веденєєв, Д.В., & Семенюк, О.Г. (2021). *Розвиток концептуальних і науково-практичних поглядів на сутність неконвенційної (гібридної) конфліктності*. Монографія. К.: «АртЕк»; Куйбіда, В., Бебик, В., & Дмитренко М. at al. *Національна безпека в умовах інформаційних та гібридних війн*: монографія (2019). К.: НАДУ.

² Witner Games, R. (2020). Defining Hybrid warfare. *per Concordian*. 1 (10), 7-9.

Автори зосереджуються саме на *сутності й використанні новітніх технологій деструктивного інформаційно-ментального впливу («ментальної війни»)* як фактора загрози дієздатності органів державної влади України. У межах «ментальної війни» пріоритетного значення надається досягненню прихованого управління культурно-світоглядовою сферою з метою перекодування ментального поля населення країни-жертви шляхом переорієнтації, послаблення й знищення традиційних духовних й культурних цінностей народу, ерозії його етнорелігійні матриці. Це є прямою загрозою свідомісній сфері та службової дієздатності персоналу органів влади та управління всіх рівнів, включаючи сектор безпеки і оборони України.

Значимо, що існує низка чинників, котрі обумовлюють *особливу потенційну вразливість до застосування ментальної зброї кадрів органів державної влади та управління як особливого соціо професійного прошарку*. Згадані інноваційні технології виразно небезпечні за своїм деструктивним впливом на управлінські, інформаційні, науково-педагогічні структури, свідомість населення та силових структур з метою нав'язування власних духовно-культурних цінностей та ерозії культурно-духовного сегменту громадянської єдності.

Передовсім, застосування ментальної зброї паразитує на свободі слова, інформаційній відкритості сучасних демократичних суспільств, глобальних інформаційних зв'язках, наявності мережі Інтернет, соціальних мереж, міжнародному культурно-освітньому обміні тощо. Для управлінців властива посилена залученість до інформаційних потоків, професійна робота з інформацією, нерідко – схильність до світобачення крізь призму інформаційно-віртуальної картини. Відбулася поява нового психоінтелектуального типу людини, сформованої цифровими технологіями, руйнація традиційного типу раціональної освіти епохи модерна й Просвітництва, раціонального типу мислення, значне спрощення й примітивізація інтелектуальної сфери людини епохи масової культури.

Виникло поняття «мейнстріму медіапростору» – інформаційного потоку, зміст якого ретельно визначається, корегується, цензурується державою або корпоративними силами в своїх інтересах. Провідні ЗМІ інтерпретують відповідні події належним (завданим) чином. Визначення на національному та на міжнародному рівнях інформаційного мейнстріму, підтримка його через сукупність різноманітних науково-аналітичних та суспільних інститутів дозволяє вибудовувати сталу систему суспільної думки у планетарному масштабі.

Формування інформаційно-когнітивного мейнстріму спирається на потужну мережу ЗМІ, їх лобістських груп в органах влади та фінансово-промислових групах (олігархічних кланах тощо), відповідну систему підготовки й виховання кадрів співробітників медіа, гуманітарної інтелігенції. Навіть державні ЗМІ потрапляють у фарватер інформаційної політики зовнішніх сил, що створює передумови для концептуального і інформаційно-психологічного тиску одночасно на політичну,

соціокультурну, зовнішньополітичну, фінансово-економічну, безпекову сфери життя держави із подальшим формуванням важелів зовнішнього управління та обмеження державного суверенітету країни.

Необхідно враховувати, що кожній національній системі державного управління (діяльності її кадрів) властива історико-ментально обумовлена «стратегічна культура» (СК). Саме це поняття було введено у другій пол. 1970-х рр. американським дослідником-міжнародником з корпорації RAND Джеком Снайдером. Під ним розумівся опосередкований, але реальний характер впливу на ухвалення політичних рішень, побудову управлінської організації певної держави її культурно-цивілізаційної приналежності, матричних етнокультурних й релігійних цінностей та ментальних стереотипів. Відповідно, застосування інформаційно-ментальної зброї для ерозії усталеної СК, яка кристалізувалася упродовж тривалого історичного часу, здатні викликати небезпечні процеси та деградацію національних оборонно-безпекових систем³.

Крім того, до органів влади та управління вливаються (будуть рекрутуватися згодом) молоді люди – носії соціопсихологічної матриці т.зв. покоління Y («мілленіали», що народилися у 1981–1996 рр.) та покоління Z («зумери», 1997–2012 рр., які народилися за умов глобальної цифровізації). Для них властивий помітний відхід від традиційних культурних та морально-етичних систем, притаманний добі постмодерну й насадження трансгуманізму, відчутна залежність (некритичне ставлення) від віртуальної сфери соціальних мереж та гаджетів (ефективного знаряддя кампаній протестної мобілізації та соціально-політичної дестабілізації із використанням зовнішнього чинника), егоцентризм, консьмерцізм, індивідуалізм⁴.

Нарешті, тривожним фактором виступає різке погіршення демографічної ситуації, якості освіти (зростання частки молодих людей, що отримали освіту, виховання та культурно-ментальну «перепрошивку» за кордоном) у сукупності із поширенням явища «цифрового слабкорозуму». Згідно з даними директора Інституту демографії та соціальних досліджень імені М.В.Птухи НАН України Е.Лібанової (вересень 2023 р.), станом на початок 2023 р. чисельність населення на підконтрольній українській владі території становила орієнтовно 31,6 млн осіб (у 1991 р. – майже 52 млн. в Україні). Згідно з прогнозом українських демографів, чисельність населення на початок 2033 р. України (у кордонах 1991 року) коливатиметься у межах 26–35 млн осіб.

До лютого 2022 р. близька 3 млн українців уже працювали за кордоном, із початком широкомасштабної війни виїхали ще до 6 млн осіб. За словами вченої, складно буде повернути і дітей, які підуть навчатися у вищі

³ Полтораков, О.Ю. (2008). Стратегічна культура у функціонуванні систем національної та регіональної безпеки. *Стратегічна панорама*. 2, 124–128.

⁴ Подібна соціодемографічна градація запропонована австралійським демографом і соціологом Марком МакКріндлом: McCrindle, M., & Wolfinger, E. (2009). *The ABC of XYZ: Understanding the Global Generations*. UNSW Press.

навчальні заклади за кордоном, чимало країн та їх бізнес зацікавлені в інтеграції українських біженців. Е.Лібанова вважає депопуляцію людності України «неминучою», прогнозує притік афроазійських мігрантів в Україну, що робить дальшу культурно-ментальну та безпеково-правову ситуацію непередбачуваною⁵. Закономірно, що в силу деградації якісної освіти значно занепадає механізм раціонального, структурно-логічного мислення, імунітет до інформаційного навіювання й критичне мислення, рівень культурної ерудиції. Зберігається тенденція збільшення кількості студентів, що навчаються за кордоном – 18 тис. у 2008 р., у 2016–2017 рр. – понад 70 тис. Різко старіють наукові кадри, занепадає фінансування науки (у 2016 р. – 15% від частки фінансування науки в ВВП 1990 року) й престиж розумової праці. Молоді управлінці втрачають шанс бути елітою інноваційної європейської держави⁶, а відчутна меншовартісності спонукає до ерозії громадянської свідомості та резистентності до кон'юнктурного зовнішнього інформаційного впливу⁷.

⁵ ЕЛЛА ЛІБАНОВА НАЗВАЛА ЧИСЕЛЬНІСТЬ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ У 2023 РОЦІ І ЯКИМ ВОНО БУДЕ В 2033-МУ (2023). URL: [HTTPS://FAKTY.COM.UA/UA/UKRAINE/20230924-ELLA-LIBANOVA-NAZVALA-CHYSELNIST-NASELENNYA-UKRAYINY-U-2023-I-YAKYM-BUDE-V-2033-ROCZI/](https://fakty.com.ua/ua/ukraine/20230924-ELLA-LIBANOVA-NAZVALA-CHYSELNIST-NASELENNYA-UKRAYINY-U-2023-I-YAKYM-BUDE-V-2033-ROCZI/)

⁶ Після 1991 р. в Україні кількість науковців академічних установ скоротилася у 2,5 рази, вчених установ відомчої науки у 23 рази. Показово, що у лише у 2000–2022 рр. численність науково-дослідних кадрів в Китаї зросла в 3,46 рази, у США у 1,53, Бразилії – 3,5, в Індії та на Тайвані – в 3, у Південній Кореї – в 4,4 рази (остання асигнує на науково-технічну сферу 5% ВВП, Україна – близька 0,16%).

⁷ Артюшенко, В. (2016). *До 90-х годов прошлого века наука в иерархии профессий занимала одно из почетных мест*. URL: https://zn.ua/SCIENCE/ukrainskaya-nauka-kak-vyyti-iz-krutogo-pike-307589_.html